

IDENTIFICAREA AȘEZĂRII RUSCIA DIN ANUL 1228

A. A. BOLȘACOV-GHIMPU

Un act din 1228, scris în limba latină ¹, face cunoscut că regele Andrei II al Ungariei confiscă toate moșiile banului Simion, întrucît acesta a luat parte la complotul contra reginei Gertruda, cînd aceasta a fost ucisă de banul Bank ².

În actul din 1228 se specifică că moșia Săplac este dăruită lui Dionisie, fiul lui Dionisie, mare vistiernic, și se redau cu toate amănunțele necesare hotarele acestui domeniu.

Domeniul Săplac (Goreni, Dédradszéplak) se găsea în Transilvania, lângă Mureș ³. Descrierea hotarului începe de pe râul Mureș, din dreptul așezării Mogorreuu (Aluniș, Măierău, Magyaró). Hotarul urma acest rîu pînă la cetatea Wecheu (Brincovenești, Ieciu, Maros-Vécs), apoi, trecînd peste muntele Zakal (Săcal), pe lângă satul Luer (Lueriu, Lövér), cobora la drumul mare dintre Săplac și Reghin. De aici, hotarul traversa rîul Lyuch (Luț), urca pe lângă pîriul Milos (Flios?), apoi mergea pe creasta dealurilor și cobora la rîul Pizternha, urmîndu-l pe lângă satul Radus (Paspus, Posmuș?), pînă la muntele Zaurș. Mergea mai departe pe creasta dealurilor și cobora la rîul Soyou (Șieu, Sajó), de-a lungul căruia urca spre izvor. Suia din nou pe dealuri, prin dreptul izvorului Bodagd (Budac?), pînă la munții Căliman, de unde pornea către Ruscia („*deinde progreditur ad Alpes Clementis et inde ad Rusciam*“). Din actul amintit mai reiese că lui Dionisie i se dă și satul Geaca (Giaca, Gyeke), sat care aparținuse de asemenea fostului ban Simion ⁴.

În cercetări mai vechi întîlnim presupunerea că Ruscia ar corespunde cu Rusia ⁵.

¹ Documente privind istoria României. Veacul XI, XII și XIII. C. Transilvania. Vol. I (1075—1260), București, 1951, p. 232—234.

² Cronica pictată de la Viena, în *Izvoarele Istoriei Românilor*, ed. G. Popa-Lisseanu, vol. XI, București, 1937, p. 217—218.

³ *Történelmi Atlasz*, Budapesta, 1967, p. 10, harta 10 a.

⁴ C. Suciu, *Dicționar istoric al localităților din Transilvania*, București, vol. I, 1967, p. 38, 106, 253, 268, 364; vol. II, 1968, p. 57, 101, 172.

⁵ M. Korduba, *Молдавско-польска граница на Покутию до смерти Стефана Великого*, p. 2, cf. I. I. Nistor, *România și Rutenii în Bucovina*, București, 1915, p. 6; I. Karácsonyi, *Orosz-szláv lakosok Erdélyben*, p. 3—4, cf. N. Drăganu, *România în veacurile IX—XIV pe baza toponimiei și a onomasticii*, București, 1933, p. 455.

I.I. Nistor a propus identificarea Rusciei cu satul Ruscior (Ruștior, Sebeșul-de-jos), din actualul județ Bistrița-Năsăud, localizare admisă și de dicționarul istoric, publicat recent de C. Suciu¹.

Analizînd cu atenție — în vederea unei localizări mai precise a așezării Ruscia — actul de la 1228 și urmărind pe hartă hotarele moșiei Săplac, considerăm că se pot face o serie de supoziții, care să conducă la o concluzie definitivă. Astfel, de vreme ce în documentul menționat descrierea hotarului începe de la Mureș și urmărește latura sudică, vestică și nordică a domeniului, logic ar fi ca ea să se încheie cu prezentarea laturii estice, ajungîndu-se din nou la apa Mureșului. Dacă s-ar admite identificarea Rusciei cu Rusia sau cu așezarea Ruscior, domeniul ar fi lipsit de latura estică, fapt care ar veni în contradicție cu conținutul tuturor actelor medievale de acest gen. Prin urmare, pentru ca ocolnița moșiei să se poată închide, Ruscia ar trebui să fie o așezare situată pe Mureș, firește în preajma punctului geografic de unde începuse descrierea hotarului sus-amintit.

Ținînd seama de aceste considerente și cercetînd în continuare harta regiunii respective, descoperim în imediata apropiere a localității Aluniș, de unde am văzut că începuse descrierea hotarului, tot pe Mureș, la 3 km spre nord, o localitate ce poartă astăzi denumirea de Rușii-Munți (ung. Maros-Oroszfalu, germ. Russ). Această așezare este amintită în anul 1319 sub denumirea de Uruzfalu². Ruscia, denumire întilnită în textul latinesc al actului de la 1228, este desigur o formă latinizată.

Așadar, considerăm, că spre deosebire de părerile cercetătorilor amintiți anterior, așezarea Ruscia, care încheie hotarul moșiei Săplac, dăruită în anul 1228 lui Dionisie, fiul lui Dionisie, este localitatea Rușii-Munți de astăzi.

Identificarea lui Ruscia din anul 1228 cu o localitate din Transilvania are importanță pentru studierea vechimii așezărilor rusești din această provincie³.

Denumirea de Rusia era restrînsă la început la zona din jurul Kievului⁴. După unirea tuturor stăpulețelor triburilor slave de est într-un singur stat centralizat, la sfîrșitul secolului al X-lea, locuitorii de pe întreg teritoriul țării încep să fie denumiți ruși. Întărirea feudalilor ruși va duce, începînd cu sfîrșitul secolului al XI-lea, la destrămarea statului centralizat și la lupte interne, care vor avea ca una din consecințe fuga țăranilor împilați, și chiar a unora din feudali, în ținuturile învecinate. Acum ia naștere și se extinde noțiunea de „brodnici“, adică de oameni liberi ce locuiesc la vadurile de trecere. Ei sînt predecesorii cazacilor de mai tîrziu și sînt cunoscuți în valea fluviului Volga și mai ales în cea a Donețului. Aceștia din urmă vor lupta la Kalka alături de tătari în 1223, împotriva cnezilor ruși⁵.

Un grup, mai puțin cercetat, de brodnici se găsea în Moldova, mai ales în partea ei nordică, unde sînt răspîndite satele cu numele terminat în-*ăuși*. E. Petrovici, în două studii recente, a arătat că toponimicele cu *g*, trecut la *h*

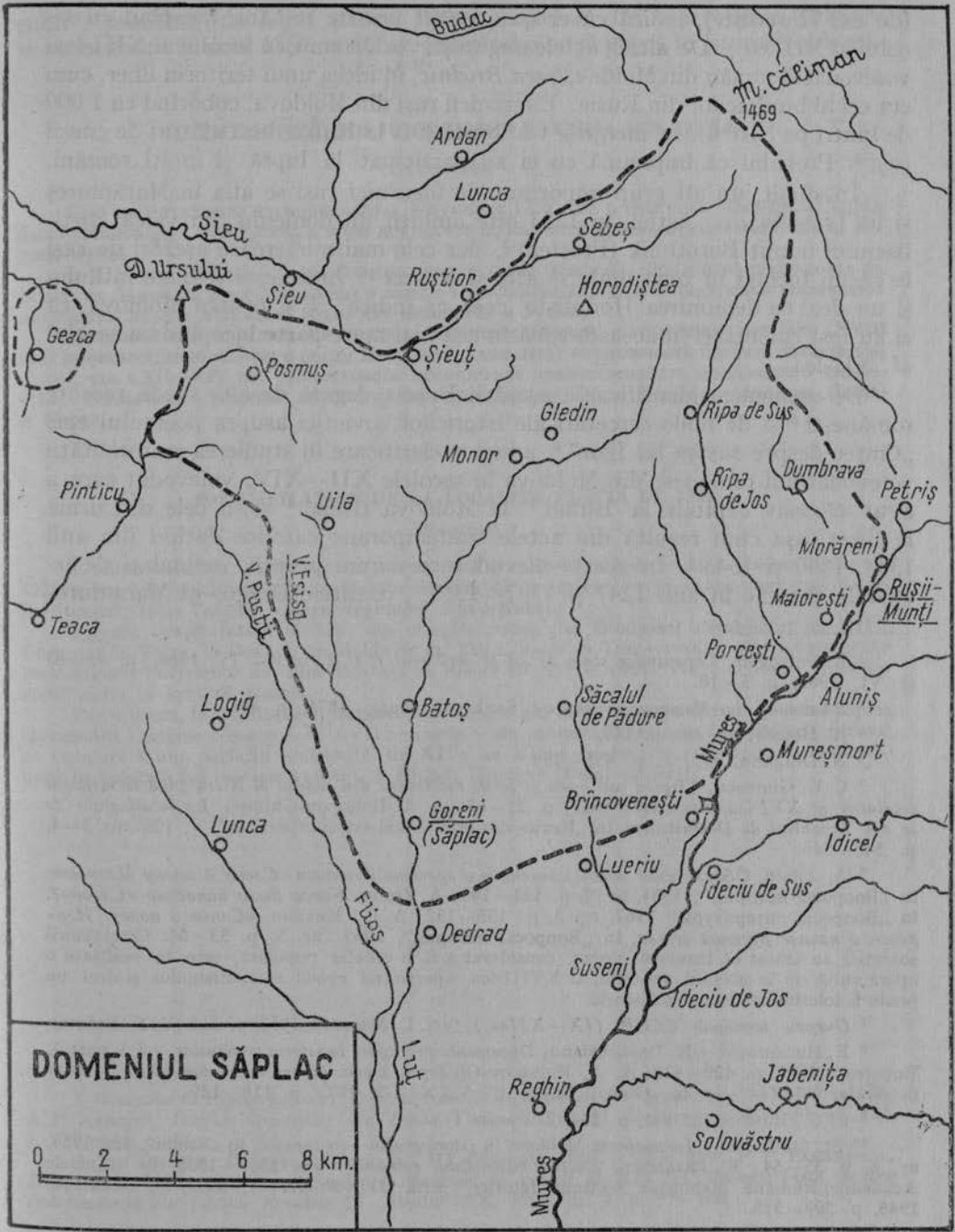
¹ I. I. Nistor, *op. cit.*, p. 7; C. Suciu, *op. cit.*, vol. II, p. 91.

² C. Suciu, *op. cit.*, vol. II, p. 90.

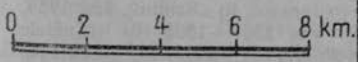
³ N. Drăganu, *op. cit.*, p. 455—456.

⁴ B. A. Rybakov, *Древние русы*, în „Советская Археология“, XVII, 1953, p. 28—39

⁵ K. Horedt, *Considerații asupra brodnicilor*, în *Contribuții la istoria Transilvaniei în secolele IV—XIII*, p. 146—159.

DOMENIUL SĂPLAC

(de ex. Horodiște), indică că ei s-au așezat printre români, începînd cu secolul al XII-lea¹. De altfel, actele ungurești vor denumi, în secolul al XIII-lea, voievodatul român din Moldova *șara Brodnic*, în ideea unui teritoriu liber, cum era cel al brodnicilor din Rusia. Fugarnicii ruși din Moldova, coborînd cu 1 000 de lunturi pe Nistru, vor merge și vor lupta și ei la Kalka, însă alături de cnezii ruși². Probabil că împreună cu ei au participat la luptă și mulți români.

În sfîrșit, un alt grup important de fugarnici ruși se afla în Maramureș și în Transilvania. Astfel, în 1223 este amintit un domeniu din valea Hîrtibaciului numit *Borochnik* (Proștea)³, dar cele mai numeroase așezări de ruși le găsim tocmai în zona unde se afla și Ruscia⁴. În aceeași regiune întîlnim și un deal cu denumirea *Horodiște*, ceea ce indică, ca și pentru Moldova, că ei au fost colonizați în această zonă în cea mai mare parte începînd cu secolul al XII-lea.

De asemenea, identificarea așezării Ruscia, legată de alte studii recente românești⁵ și de noile cercetări ale istoricilor sovietici asupra poemului epic „Cîntec despre oastea lui Igor”⁶, aduce o clarificare în studierea continuității voievodatului românesc din Moldova în secolele XII—XIV, voievodat care a avut succesiv capitala la Bîrlad⁷, la Moldova (Baia)⁸ și în cele din urmă la Siret, așa cum rezultă din actele contemporane catolice datînd din anii 1334, 1340 și 1345⁹. În acest voievodat cu domni proprii, semnați de izvoarele externe în anii 1247 și 1307—1308¹⁰, comitele Dragoș al Maramure-

¹ E. Petrovici, *Топонимиче slave de est pe teritoriul R.P.R.*, în *Rsl.* IV, 1960, p. 41—63 și VI, 1962, p. 5—18.

² *Лѣтопись по Ипатьскому списку*, Sanktpetersburg, 1871, p. 496.

³ K. Horedt, *op. cit.*, p. 149.

⁴ N. Drăganu, *op. cit.*, p. 455—459.

⁵ C. C. Giurescu, *Țîrguri sau orașe și cetăți moldovene din secolul al X-lea pînă la mijlocul secolului al XVI-lea*, București, 1967, p. 25—68; A. A. Bolșacov-Ghimpu *La localisation de la cité byzantine de Demnîtzikos*, în „Revue des études sud-est européennes”, V, 1967, nr. 3—4, p. 543—549.

⁶ A. Zimin, *Обсуждение одной концепции о времени создания «Слова о полку Игореве»*, în „Вопросы истории”, 1964, nr. 9, p. 121—140; A. Zimin, *Когда было написано «Слово?»*, în „Вопросы литературы” 1967, nr. 3, p. 135—152; A. G. Kuzmin, *«Слово о полку Игореве» о начале русской земли*, în „Вопросы истории”, 1969, nr. 5, p. 53—66. Cercetătorii sovietici au arătat că frumosul poem, considerat a fi o creație populară, este în realitate o operă cultă de la sfîrșitul secolului al XVIII-lea, aparținînd epocii romantismului și deci nu poate fi folosită ca document istoric.

⁷ *Очерки истории СССР (IX—XII вв.)*, vol. I, Moscova, 1953, p. 369 (V. T. Pașuto).

⁸ E. Hurmuzaki — N. Densusianu, *Documente privitoare la istoria românilor*, vol. I, part. 1, București, 1887, p. 429—430; A. A. Bolșacov-Ghimpu, *Episcopi ortodocși din țările române în secolul al XIII-lea*, în „Glasul Bisericii” XXX, 1-2, 1971, p. 118—129.

⁹ C. C. Giurescu *op. cit.*, p. 234, 270 (nota 1).

¹⁰ Șt. Ștefănescu, *Întemeierea Moldovei în istoriografia românească*, în „Studii”, 12, 1959, nr. 6, p. 35—54; E. Lăzărescu, *Despre voievodatul românilor din 1307—1308*, în „Analele Academiei Române. Memoriile Secțiunii Istorice”, seria III, vol. XXVII, mem. 11, București, 1945, p. 309—318.

şului¹, profitînd de lupta dintre Petru şi Ştefan, fiii voievodului Ştefan², se va instaura în anul 1359 ca domn, începînd o nouă epocă în istoria Moldovei.

ИДЕНТИФИКАЦИЯ ПОСЕЛЕНИЯ РУСЧИА 1228 ГОДА

(Резюме)

При внимательном изучении карты документа 1228 года о границах поселения Сэплак было установлено, что Русчия в этом документе не является Русью, а нынешним селом Русий-Мунць.

В XII веке, спасаясь от феодального ига, русские беженцы (бродники) поселяются на Волге, на Донце, на севере Молдовы и даже в Трансильвании, где о их поселении упоминают документы начала XIII века; среди них находится и Русчия.

Предложенная локализация и советские исследования, датирующие позднее (XVIII век) происхождение «Слова о полку Игореве», также дают возможность сделать заключение о том, что в XII—XIV вв. существовала абсолютная преемственность молдавского княжества, столыными градами которого последовательно были Бырлад, Молдова (Баја) и Сирет.

IDENTIFICATION DE LA LOCALITÉ RUSCIA DE 1228

(Résumé)

L'étude détaillée, basée sur une carte, de l'acte de délimitation du domaine Săplac de 1228, mène à la conclusion que la localité Ruscia du document en question n'est pas Rusia (la Russie), mais l'actuel village dénommé Ruşii-Munţi.

Fuyant l'exploitation féodale, des réfugiés russes (les Brodniks) s'établirent au XII-e siècle sur la Volga, le Donetz, en Moldavie du Nord, jusqu'en Transylvanie, où les documents mentionnent l'existence de leurs habitats au début du XIII-e siècle. On y énumère actuellement aussi la localité Ruscia.

Par ailleurs, la localisation proposée, corroborée par les études des chercheurs soviétiques concernant l'origine récente — le XVIII-e siècle — du poème „Chant pour l'ost d'Igor”, permet de conclure à une parfaite continuité, du XII-e au XIV-e siècles, du voievodat de Moldavie dont la capitale fut, successivement, à Birlad, Moldova (Baia) et Siret.

¹ Giacomo di Pietro Luccari, *Copioso ristretto degli annali di Ragusa*, Ragusa, 1790, p. 178; A. D. Xenopol, *Istoria Românilor din Dacia Traiană*, vol. III, Bucureşti, 1925—30, ed. III, I. Vlădescu, p. 44.

² Jan Długosz, *Dziejow Polskich*, vol. III, Cracovia, 1868, p. 257—259; P. P. Panaitescu, *Din istoria luptei pentru independenţa Moldovei în veacul al XIV-lea. Primele lupte pentru independenţă ale Țărilor Române*, în „Studii”, IX, 1956, nr. 4, p. 97—100.